

Emilija Mrlak, vdova po pilotu Toniju Mrlaku

EMILIJA MRLAK IN NJEN 24-LETNI KRIŽEV POT

Izdala ga je lastna domovina

UMOR PILOTA

Sestrelitev Tonija Mrlaka je senca slovenske osamosvojitve – Kot v posmeh ji SDS za njen rojstni dan še vedno pošlje voščilnico

Tomaž Bukovec

Emilija Mrlak, domači jo kličejo Mila, je specialna pedagoginja. Vdova po pokojnem pilotu Toniju Mrlaku, ki je še pred vojno za Slovenijo pripravil prelet dela helikopterske eskadrilje JLA z Brnika na slovensko stran v primeru spopada z armado. Žal mu načrta ni uspelo izpeljati, saj so ga že prvi dan vojne sestrelili tako rekoč njegovi teritorialci. Ob sestrelitvi je Mila postala vdova z dvema otrokoma, ki sta morala odrasti veliko prej kot njuni sošolci. Mila je ženska, ki se že 24 let bojuje za čast svojega pokojnega moža, in ne bo odnehala, dokler ne bo storila vsega, kar je v njeni moči, da slovenska država prizna zasluge v boju za osamosvojitve njenemu možu Toniju, ki ga je lastna domovina žrtvovala in izdala.

Zagotovo pa Mila ni »rodje politike, ki uničuje integriteto osamosvojitve«, kot izjavlja Tone Krkovič, temveč se tudi s sodnim pregonom, ki ga je vložila kot zasebnica zoper nekdanjega poveljnika specialne brigade Moris in med vojno poveljnika 30. razvojne skupine oziroma 27. zaščitne brigade TO Toneta Krkoviča ter dva neznana strelca zaradi umora na grozovit in zahrbtni način, bojuje prav za resnico o slovenski osamosvojitvi.

Letos mineva 24 let od vojne za Slovenijo, 24 let od sestrelitve. Nekdo ste rekli, da Tonijeve smrti ni dožive la sodnega epiloga in da imate občutek, kot da zanj še niste naredili vsega?

»Po izidu knjige Skrito povelje, ki jo je napisala moja sestra, pisateljica Draga Potocnjak, sem naivno pričakovala, da bo tožilstvo na vse zbrane dokaze in dokumente končno le reagiralo in se lotilo preiskave sestrelitve

ve. Pa nič. Nenehno omenjanje Tonija kot krivca za lastno smrt se nadaljuje! Šikaniranja se nadaljujejo, nobena državna institucija pa se ne loti zadeve strokovno. Tožilstvo se že od leta 1991 izogiba preiskavi, ki bi jo moralo že takoj izvesti, saj je šlo za krveni delikt. A enkrat se to mora razčistiti! Zato sem sama vložila kazensko ovadbo. Brez preiskave so jo zavrnili z obrazložitvijo, v kateri je Toni spet obravnavan kot sovražnik in vojak sovražne vojske. Tožilka ni menila, da je bil umor storjen na zahrbtni in grozovit način, po katerem bi kazensko dejanje zastaralo 26. junija 2016, in je presodila, da pogoja nista izpolnjena in je zastaralni rok potekel leta 2006. Jaz pa trdno verjamem, da se da samo že iz tega, kar zdaj vemo, dokazati, da je šlo za umor na zahrbtni in grozovit način.«

Umor na grozovit in zahrbtni način?

»Ne morem naštetih vseh dokazov in obrazložitev, ki smo jih zapisali v kazenski ovadbi. Jih je pa ogromno in več kot dovolj za preiskavo. Morda samo podrobnost, da so dokumente v zvezi s Tonijevo smrtjo ponarejali

(ve se, kdo!), ponarejen je celo sodni spis. A neizpodbitno dejstvo je, da je Toni sodeloval s slovenskimi obrambnimi silami že od avgusta 1990 in je pripravil v primeru dneva D prelet več helikopterjev tipa gazela na slovensko stran. Letel je v neoboroženi in neoborožljivi šolski gazeli, kar se je od daleč videlo in bi moralo biti jasno vsakemu protiletalcu. Ni klesnil anten nad parlamentom, peljal je kruh vojakom in čakal na priložnost za prelet. Gazelo so sestrelili skoraj kilometer in pol od kraja streljanja, to je, kot bi človeka ustrelili v hrbet. In zakaj? Za vojno propagando! Zahrbtno in na grozovit način!«

Kaj vam je bilo v vseh teh letih najtežje?

»Prvi trenutek je bil grozen, ker sem se srečala z nenadno izgubo moža. A tudi danes napetost še ni popustila, ker nas ves čas spremlja ta negotovost – kdaj si bo kdo od tistih, ki so dejansko odgovorni, spet dovolil izkoristiti Tonijevo ime za pridobivanje političnih točk. In bomo spet morali javnosti dokazovati, da Toni ni kriv svoje lastne smrti. To je grozno. To je, kot da mrtvega ne bi nikdar pokopali.

Mi pa še vedno nismo sestrelili nobenega ...

Sporočila o helikopterskih desantih so se vrstila še naslednjo uro, mi pa še vedno nismo zadeli nobenega. (...) Poklical sem Toneta Krkoviča – njegova enota je imela poleg protiletalskih mitraljezov na strehah po Ljubljani tudi nekaj protiletalskih rakiet – in ga vprašal, kaj vendar počno njegove posadke. Objubil je, da se bo osebno pozanimal. (...) Zazvonil je special in dežurni zaščitni brigade je sporočil, da so blizu vladnega poslopja sestrelili helikopter tipa gazela. (...) V operativni dvorani je iz več ust hkrati prišla ena sama beseda: »Končno!« (Janez Janša, Premiki)

Prva leta je bilo težko, ker sem hodila od vrat do vrat, od človeka do človeka. Mnogi so mi zatrjevali, da so vedeli za Tonijeve načrte o preletu dveh do treh gazel na stran slovenske TO, vsi so nekaj vedeli, pa so mi vseeno govorili, naj to pustim pri miru in da ne bom nikoli dobila na papirju zapisano tako, kot je v resnici bilo. Ko sem začela urejati pokojnino po očetu za otroka, so se začele zadeve počasi razkrivati vse do sedanjih spoznanj. Dokazi so se z leti nabirali, a namesto kriminalistov in tožilstva smo jih zbirali mi, družina.«

Veliki junaki osamosvojitve

Pogost je bil občutek, da ne obstaja dokaz, da je vaš mož pripravil prelet. Vrhunski dokaz pripravil Tonija za prelet več helikopterjev JLA na slovensko stran je prebeg pilota Kalana in tehnika letalca Bogomirja Šuštarja s helikopterjem gazela. Prelet več helikopterjev je na prvi pogled videti kot znanstvena fantastika, ampak ta dokaz pove vse. O velikih junakih slovenske osamosvojitve.

»Vedno sem želela, da govorijo drugi, tisti, ki so s Tonijem sodelovali pri snovanju preleta gazel. Tonijevim letalskim sodelavcem so očitali, da so bili preveč sentimentalno vezani nanj, in se jih je ignoriralo. Elo Rijavec je molčal. Jelko Kacin in Andrej Lovšin pa sta se začela v medijih obtoževati za njegovo smrt.«

Vaš križev pot je imel številne korake. Prvi je bil boj za otroka, da dobite pokojnino po očetu.

»Zdelo se mi je samoumevno da uredim otrokoma pokojnino, kot je veljalo za druge otroke padlih. Ustavilo se je že pri prvem koraku, ker nisem imela papirja o smrti moža. Kje in zakaj je umrl, so me spraševali? Če bi v bolnišnici, bi dobila dokument tam, če bi bila nesreča, bi zapisnik naredila policija ... Tu pa je bilo znano le, da se je zgodilo. Bile so tiste strašne fotografije v časopisih in prispevki na televiziji, dokumenta, da je umrl, pa ne. Na občini so me pošiljali na policijo in obrambno ministrstvo. Papirja tudi tam nisem dobila. Da, leta 1992 sem dobila dokument z Janševim podpisom, da bi se Tonija lahko pogojno sprejelo med teritorialce, če bi prestopil ... Šla sem k njemu po odgovor, zakaj je napisal papir s pogojniki. Rekel je, da s papirjem ni nič narobe, da ne znam brati. Priznal je, da je Toni sodeloval s TO, ampak »potem pa je vaš mož dol padel«. To je njegov izraz, da je dol padel. Ne, da so ga sestrelili!

Takrat sem mu rekla, da je moj mož prestopil na stran TO že jeseni 1990, ko so se zaradi priprav na morebitni spopad z JLA srečevali z Elom Rijavcem, sicer tudi Tonijevem stricem in poznejšim načelnikom MSNZ Ljubljana okolica, ko je sodeloval z njegovim namestnikom Jelkom Kacinom, ko je organiziral prelet gazel. Po začetku spopadov leta 1991 se je bilo lažje odločiti o prestopu. Eno leto pred tem, ko nisi vedel, kako se bo vse, sebe, družino, otroka.

V času solanja so imeli otroci padlih poleg pokojnine še pravico do invalidnine. To je bil moj naslednji korak. Za uveljavitev te pravice pa je bil potreben dokument o Tonijevem statusu. Glede na to, da so mu leta 1994 postavili spomenik v Rožni dolini, kjer piše, da je umrl za samostojno Slovenijo, sem pričakovala, da ga bom končno dobila. Pa sem spet hodila od vrat do vrat. Leta 2000 so me z ministrstva za socialno delo obvestili, da so otrokoma priznali invalidnino. Ampak to se je zgodilo šele po tistem, ko sem se pojavila na televiziji in zahtevala od politikov, naj se

nehajo sprenevedati in blatiti Tonijevo ime. Takrat sta bila v spopadu zaradi Tonijeve smrti Jelko Kacin in Andrej Lovšin. Po skoraj desetih letih so priznali invalidnino (brez papirja o statusu), da jim ne bi bilo treba priznati česa drugega in Tonija rehabilitirati. Trdili so, da je v zvezi z njegovim statusom vse urejeno. Še Janša je rekel, češ, zakaj bi ga rehabilitirali, saj ni nič narobe naredil. Zraven pa je v Premikih pisal čisto nekaj drugega ...

Nazadnje sem mu pisala junija 2013, ko je izdal drugi ponatis Premikov. Samo prepisal je, kar je že dvakrat prej objavil. Tisti »končno« je beseda, ki jo je izrekel, ko je izvedel za sestrelitev Tonijeve gazele. Pisala sem mu že po prvi izdaji Premikov, leta 1992, in ga pročila, naj napiše tako, kot je v resnici bilo. Nikoli nobenega odziva.«

Nobenega?

»Mi pa SDS vsako leto za rojstni dan pošlje voščilnico s podpisom Janeza Janše. To je vsaj dvočlono.«

Predsednik razmišlja že dve leti

V Ljubljani imamo vojašnico Edvarda Peperka, v Cerkljah Jerneja Molana. Ob vsem tem bi bilo logično, da bi po njem poimenovali vsaj kakšno enoto, vojaško letališče? Logično bi bilo, da bi se pilotu Jožetu Kalanu in tehniku letalca Bogomirju Šuštarju zaradi prebega izkazalo večjo čast.

»Logično bi bilo, pa ne zaradi nas. S tem kažejo tudi odnos do Jožeta in Boga. Na podlagi česa pa bi kar koli poimenovali po Toniju? Vse te ženske so dobile neke papirje, tudi Marta Požar za Stanislava. Po njem se imenuje vojašnica v Pivki. Stane je bil v JLA kot Toni, Marta je imela dolga leta križev pot zaradi stanovanja. Na koncu je vendarle zmanovala. Toni pa kot da je garjara ovca. Ne dotikajte se ga! Ker ko bodo enkrat uradno ugotovili, zakaj so ga sestrelili, bo treba povedati še, kako je do te smrti prišlo. Povejte mi, kaj bi šele govorili o Toniju, če bi padel na stolpnico in bi bile žrtve med civilisti? Mogoče bi jim to še bolj ustrezalo glede na to, da jim je šlo le za lastno promocijo? Sestrelili so ga za propagando, ker je moralo goreti, pokati, se umirati ...«

Vid Drašček je dal pobudo na ministrstvo za obrambo, da bi se po Toniju Mrlaku poimenovala helikopterska eskadrilja. Z Morsa so mu v dopisu 29. januarja 2015 odgovorili, da se po ljudeh lahko pomenjuje le vojašnice. A Toni je tudi za ministrstvo za obrambo očital še vedno sestreljeni pilot JLA, saj so ta termin uporabili v odgovoru, tožilci pa ga omenjajo kot sovražnika.

»Toni je edini, ki ni dobil nobenega odklovanja, nobenega priznanja. Razen spomenika ... Borutu Pahorju smo junija 2013 poslali predlog za posthumno odklovanje, 25. septembra 2013 smo prejeli odgovor predsednikovega urada, da se zahvaljujejo za predlog in da ga bo obravnavala komisija za odklovanja. In tu se je končalo. Enak predlog so 16. januarja letos predsedniku države poslali tudi ljubljanski veterani vojne za Slovenijo, ki že nekaj let (tretjo soboto v juniju) organizirajo pohod v Tonijev spomin. Dobili so identičen odgovor.«

Zdaj ste se odločili za zadnji korak, zasebno tožbo.

»Namen te tožbe je, da bi se sestrelitev dokončno razčistilo. Toni je postal vse na kocko zaradi idealov o samostojni Sloveniji. Ampak njegov boj bo končan šele takrat, ko ne bo več nobene sence na njegovi smrti.«